

Broer

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Mahir Guven

Broer

Vertaald uit het Frans door
Carolien Steenbergen

Ambo|Anthos
Amsterdam

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Achterin het boek is een lijstje opgenomen met woordverklaringen

ISBN 978 90 263 4631 6

© 2017 Éditions Philippe Rey

Published by special arrangement with Éditions Philippe Rey,

France in conjunction with their duly appointed agents

L'Autre agence and 2 Seas Literary Agency

© 2019 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,

Amsterdam en Carolien Steenbergem

Oorspronkelijke titel *Grand frère*

Oorspronkelijke uitgever Philippe Rey

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Jonathan Knowles/Stone/Getty Images

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor mijn moeder, mijn zus, Dodi, m'n brada Philippe,
voor Fotto en Greilsi, Natalie, Martina, Pierre en Maïmiti.

Voor André.

Voor mijn familie, voor mijn vrienden van vroeger en nu.

Broer

De enige waarheid is de dood. De rest is bijzaak. Wat je in het leven ook overkomt, dood ga je toch. Als je dat eenmaal beseft, hoef je alleen nog maar op zoek naar een levensdoel. Met de dood dichterbij raak ik closer met het leven. Ik flirt met het een en denk aan het ander. Non-stop, sinds mijn broer – die hond, mijn vlees, mijn bloed – is vertrokken, ver weg, naar het land van gekken en gestoorden. Waar ze om een sigaret je hoofd afhakken. Naar de heilige grond. Hier in de wijk zeggen ze ‘naar Sham’. Veel mensen durven dat woord bijna niet uit te spreken. Sommigen prijzen het de hemel in. In de normale-mensenwereld zeggen ze ‘naar Syrië’. Fluisterend en ernstig, alsof ze het over de hel hebben.

Het vertrek van broertje heeft die ouwe kapotgemaakt. Dat kan je gewoon zien aan de nieuwe rimpels boven zijn dikke wenkbrauwstreep. Zijn hele leven heeft hij zich in het zweet gewerkt om ons op de rails te krijgen. Iedere ochtend plantte hij zijn kont in zijn taxi, richting Guantánamo of richting de mijn. In taxi-jargon is dat een rit naar Roissy of eentje naar Parijs, om klanten de citadel door te loodsen. Die voor ons sowieso onneembaar blijft. En avond na avond bracht hij een dikke buidel flappen mee terug zodat-ie de koelkast kon vullen. Een lege maag, trek, honger? Kenden we niet. Boter was er altijd, soms zelfs room voor in de spinazie.

Maar goed, hoe die ouwe ook z'n best heeft gedaan, echt lekker loopt het hier allemaal niet. Soms wou ik dat ik God was om de wereld te redden. En soms heb ik zin om alles naar de klote te rammen.

Mezelf inbegrepen. Was het maar zo makkelijk, dan koos ik het raam. Springen, weet je. Of van de brug boven RER-station Bondy. Eindigen onder een trein. Dat is trager en vuiler. Maar wat lul ik en wat boeit het, want vandaag is het de achtste en dat is de dag die God heeft uitgekoken voor zijn plan.

8 september is de dag dat de maagd Maria werd geboren. Niet de zevende, niet de negende. De achtste, toen kwam ze ter wereld en jaren later kreeg ze de opdracht om Jezus te baren. Acht: het enige getal zonder einde, een dubbele cirkel. Serieus derm. Zie het en je gaat flippen. Acht: een wirwar, een knoop, knoeierij, je wordt erin geluisd. En de achtste is ook de dag dat de vrouw op de foto aan de muur boven het kastje, glimlachend naast mijn vader, weer naar Hem opsteeg. Missie ten einde. Dood.

Elke keer gaan ze trillen. Mijn lippen. Ik probeer het dus zonder. Zonder haar armen, haar handen, haar geur, haar stem. En haar gezicht, haar glimlach, haar zachte aai over onze bol. Leven is hard. Het klinkt triest, maar ik voel geen schaamte. Ik zou liever zonder die pijn in m'n hart leven. 's Ochtends vroeg opstaan als het nog donker is. M'n kop nog leeg. En dan m'n koffie drinken in een bar aan de Boulevard de Belleville, met de sportuitslagen voor m'n neus. Gerinkel van vaatwerk en drukdoende obers om me heen. Het is heftig om in september te sterven, op de achtste. Want dat is de dag dat Maria werd geboren. En Maria heeft niemand iets gevraagd, Jezus kwam in haar buik terecht en ze werd vanzelf een heilige. In feite heeft iedereen het verkeerd begrepen. Iedereen. Profeten, kaliefen, priesters en pausen. God heeft Jezus niet gekozen. Nee, hij heeft Maria gekozen. Haar heeft hij gekozen om Jezus te maken. Gods genade was voor haar. De uitverkorene van God is zij.

Op de foto aan de muur is mijn vader nog niet oud. Mager als een garnaal. Geen snor, maar al wel die dikke wenkbrauwstreep boven zijn immigrantengok geplakt. Zahié, mijn oma, de ma van die ouwe, noemde die wenkbrauw de snelweg van Damascus naar Aleppo. Alsof de engel Gabriël zeg maar die zwarte strook midden op z'n voorhoofd had gefixt als markering, om hem niet uit het oog te verliezen. M'n vader kreeg die wenkbrauw en moeder Marie moest weer bij hem komen. Hoelang is ze er al niet meer? Al minstens tien of vijftien jaar

toch zeker...? Twintig misschien? Ze was gek van Zidane. Die vond ze knap. Het Franse elftal. *Les bleus*. Thuram met zijn twee goals. De wereldcup. Achttien jaar! Het is achttien jaar geleden en ik leef gewoon nog. Langer zonder haar dan met haar, maar de wond is niet dicht, hij brandt nog steeds. Een kuil gloeiende kooltjes in mijn borst. Waarom wij? Alles ging goed in die tijd. Of ewa, dat weet ik niet meer, maar het lijkt alsof het zo was. Maar misschien was het anders. Zullen we nooit weten. En waarom is die ouwe al die tijd alleen gebleven? Kijk 'm dan: verbitterd, chagrijnig, een kunst om hem aan het lachen te krijgen. Het enige wat-ie doet is tv-kijken, voetbal, programma's over politiek. Of over z'n taxi praten. Ik weet niet eens of het door z'n werk of door z'n leven zonder vrouw komt dat-ie de energie heeft van een stoned oester. Door allebei waarschijnlijk. Achttien jaar alleen! Met z'n taxi en z'n zebi, ik zweer je. Een hand op het stuur, die andere op z'n leuter. En dan weet ik niet eens of-ie rukt, of-ie pagga trekt, gewoon voor het onderhoud van de machine. Misschien gaat-ie wel naar de hoeren. Zijn leven lang een cowboy. Met een Merrie als paard, zijn tong als pipa, zijn wangen bol van de grove taal om naar eikels te spugen en twee zonen als luitenant. De één vertrokken naar de Far East. De ander aan zijn tafel, slikkend wat 'm wordt opgedist. Serieus, makkelijker is het er allemaal niet op geworden.

Zijn leven is een jari. Een gevangenis van onzekerheid en angst. Kijk met hoeveel zorg hij in zijn hol de tafel dekt. Je vraagt je af wat hij te zoeken heeft in deze kankerflat in een achterstandswijk. Met dat schorem van kinderen, zijn nomadenkop, zijn zigeunergebit en dat beroep van 'm waardoor-ie dalijk nog op Marine gaat stemmen. De mensen denken dat we joods zijn, ik zweer je. Want elke vrijdag is de tafel gedekt als in een paleis. Maar dat heeft er niks mee te maken, mijn pa zegt in elk geval dat-ie geen moslim is maar communist. En dat is volgens hem geen religie... Anyway...

Aan tafel, of er nou twee of twintig man aan zitten, laat-ie niks aan het toeval over: hoe de gerechten eruitzien, de kleuren, de borden, het bestek. 'Eetlust ontstaat in je ogen, en daarna in je neus,' zegt pa in het Arabisch tegen mij en hij kruidt de auberginekaviaar. Die tafel kan haar rechterpoot opsteken en zweren: Ja, jouw vader is net een vrouw. De helft van de tijd dan. Vanavond heeft hij zijn vrouwelijke helft uitge-

leefd door het avondeten klaar te maken. Er staan de lekkerste mezze op zijn plastic tafelkleed. Als hij dat tevoorschijn haalt, zogezegd om de tafel niet te beschadigen, voel ik de drang om hem uit te schelden op mijn lippen branden. Kifesh, je koopt een kersenhouten meubel, en dan leg je er een goedkoop tafelkleed over! Wat een boer, ik zweer het op het hoofd van mijn m...!

Hij heeft vijf oudere zussen, hij is opgevoed als de zesde. Huishouden, koken en zelfs het betere naaiwerk. De hele shit. Zweet op z'n voorhoofd, droge handen en rugpijn. Geen man zoals iedereen dus. Onmogelijk: de opvoeding die de vrouwen in zijn land al duizenden jaren krijgen hebben van hem een geval apart gemaakt. Zijn moeder en zussen hebben hem aangepakt als een jonge Syrische vrouw die van kleins af aan wordt klaargestoomd voor een huwelijk met een gast uit een naburig dorp. In het gunstigste geval tenminste. Want in veel gevallen is het een neef, om een belofte tussen dadda's waar te maken die bij de geboorte is gedaan.

Dat alles is-ie de helft van de tijd. Want de andere helft is het zo ongeveer een doodnormale vent met snor en schorre stem. Hij kauwt met open mond en formuleert ondertussen de zoveelste theorie over de oorlog in zijn land. Bij ieder woord schieten er tussen zijn lippen piepkleine stukjes eten weg die nat van het speeksel in zijn snor belanden. Dan grijpt zijn dikke, behaarde hand naar een servet als naar een pleedweil en veegt hij zijn mond af alsof-ie met schuurpapier een ouwe verflaag afboent. Een fenomeen, die ouwe, hij lult aan één stuk door en herhaalt non-stop Assad, IS, de Amerikanen, Merkel, Hollande, Israël, Damascus, Aleppo, de Koerden en Tadmur, zijn geboorteplaats en bla-bla-bla... grommend bij iedere komma en scheldend bij iedere punt. Focking irritant dus gewoon... Maar wat wil je, hij is mijn ouwe, ik moet het ermee doen. Familie, hè. Logisch toch...

Op tafel staat alles klaar zoals op de foto's in een kookboek. Een feestmaal voor tien, maar we zijn maar met z'n tweeën. Zijn vrouw? Meegenomen door de grote zeis. Zijn moeder? Bejaardenhuis. Zijn oudste zoon? Zit bij hem aan tafel en wacht. Zijn andere zoon? Vertrokken, naar ver weg, heel ver weg, zogenaamd om voor zielige mensen te zorgen. Maar hij zit gegarandeerd tussen die gekken, in de oorlog, richting dood, in de woestijn misschien of op een kerkhof, gesneuveld

met een kalasjnikov in zijn hand, of nog steeds in leven in het land van zijn vader. Dat uit de Bijbel, van tv, van internet, van het religieuze fanatisme waar de elite zo de pest aan heeft, terwijl ze niet eens weten wat er precies gebeurt. In Sham, zeggen ze hier in de wijk. In Syrië, wollah! Geen twijfel mogelijk: hij is z'n leven aan het verneuken tussen de rotsen, ten westen van de Tiger, ten oosten van de Eufraat en de Middellandse Zee, waar een foute blik, het roken van een sigaret of een loszittende hoofddoek je je leven kost. Hoerenzoon. Sorry, mam.

Broertje

Je weet toch, bro, in feite ben ik zoals jij. Ik ben twee mensen. De ik die netjes in het ziekenhuis werkte: niemand had last van me maar ik bleef steken. En er was die andere ik, die de wereld wilde redden. Want de wereld riep me om hulp. 's Nachts hoorde ik de kinderen uit Palestina, Mali, Soedan, Somalië, Syrië en nog veel meer huilen. Het regende bommen op onschuldige mensen en de machteloosheid maakte me gek. Frankrijk is zogenaamd het land van vrijheid en mensenrechten, maar die bombardementen op onschuldige mensen betaalde de staat toch echt. Ik heb me lang afgevraagd waarom ik ben vertrokken. Leven is ingewikkeld. De keuzes die we maken, de wegen die we inslaan, dat bepaalt de boy die diep vanbinnen in ons zit. Hoe die zich vormt. Wat hem dag in, dag uit voedt. En zijn mood van het moment. Er zijn wegen waar je rechtsomkeert kan maken. En andere waar geen weg terug meer is als je er eenmaal op zit. Op weer andere weet je niet wat je aan het eind tegenkomt. De angst om iets te missen trekt je aan als een magneet. Je hebt twijfels, maar je gaat.

Alles begon op een middag in september. De achtste. Mama's sterfdag. In het ziekenhuis had ik twee vrienden. Een Turk, een echte, met een Aziatisch gezicht en een plat achterhoofd alsof er een strijkijzer overheen is gegaan. Een migrantenzoon, net als ik verpleger. Mijn andere vriend was een oude Indonesische arts die al met pensioen had moeten zijn. Naem was z'n voornaam, maar de meesten noemden hem 'Dindoe'. In het begin dacht iedereen dat hij Indiër was en werd-ie de Hindoe genoemd, wat na wat gegein uiteindelijk Dindoe werd. Al

vijfentwintig jaar in dienst was-ie. Zeker weten een van de chirurgen met de meeste operaties ooit op zijn conto. Een ingenieur van het vlees. Die gast kon zo'n beetje alles wat zich in een borstkas bevond weer oplappen: hartklep, aorta, longen... Geen slager maar een kunstenaar; hij opent de borst met langzame, rustige bewegingen, laat zijn handen en instrumenten in het weefsel zinken, snijdt open, snijdt weg, maakt schoon, naait vast, werkt bij en maakt ten slotte weer dicht. Een couturier met mensenvlees. Als hij aan het opereren was, stond ik er als een schildknaap naast en gaf hem zijn wapens aan. Op de coassistenten na was hij de enige die met me praatte. Hij deed nog meer. Hij legde me uit wat hij deed. In zijn land leer je het vak zo. Je begint als verpleger, maar dat hoef je niet te blijven. Als je in deeltijd je studie oppakt kan je hogerop komen. Met de jaren, semester na semester, spaar je je diploma's bij elkaar en kan je scalpels gaan hanteren.

Op 8 september deed ik mijn eerste transplantatie. Dat zal ik mijn leven niet vergeten. Want het was mama's sterfdag. En tegelijkertijd de dag dat we een kerel het leven teruggaven. Het werd me al een tijdje gevraagd, maar ik voelde me er nog niet helemaal klaar voor. Voor een transplantatie heb je concentratie nodig. Uithoudingsvermogen. Ervaring. Zo'n transplantatie duurt lang, man. Tien of soms wel vijftien uur. Op een dag, bij een bypassoperatie, vroeg Dindoe of ik een transplantatie met hem wilde doen. Iemand's hart vervangen, dat is heftige shit, dan moet je je mannetje staan. Zo gaat dat in het ziekenhuis: je werkt op een afdeling, wint het vertrouwen en langzaam maar zeker verdien je je plek.

Op een achtste september kreeg ik dus om zes uur 's morgens een telefoontje of ik met spoed naar het ziekenhuis wilde komen. Ik had de opleiding voor deze operatie gevolgd. Dindoe hamerde er al een paar weken op dat ik mijn verplegershandboek nog eens moest nalezen. Meestal is de ontvanger als eerste aan de beurt. Die wordt dan klaargemaakt voor het donororgaan. Wij van het operatieteam halen de onder narcose gebrachte patiënt dan op van de anesthesieafdeling. In operatiehemd op de brancard en onder het witte neonlicht is het net een dode. Het is onze taak om hem op te lappen en de machine weer aan de praat te krijgen. De patiënt die op een nieuw hart lag te wachten was een man. Een Arabier. Dik hoofd. Dikke lippen. Kort kroeshaar. Niet

oud, rond de vijfenveertig. Mijn collega's waren met hem bezig alsof het de normaalste zaak van de wereld was. Ik dacht aan het leven van die kerel, zijn vrouw, zijn kinderen, zijn werk, zijn huis, zijn vader, zijn moeder, zijn burens. Hij zag bleek. Ik dacht bij mezelf: fuck, als we deze patiënt straks dichtnaaien en hij wordt wakker dan heeft-ie een nieuw hart, met littekens misschien, maar splinternieuw gewoon. Een tweede kans, broer, hij mag God wel zijn hele leven dankbaar zijn.

Dindoe zei dat ik me moest concentreren. Hij wist dat je eerste transplantatie een soort flipperkast aan emoties in je kop veroorzaakt. Chirurgen doen altijd heel cool, met de rust van een slager die zijn kalfslapjes snijdt. Precisiewerk, tempo maken zonder gejakker, onnodige handelingen vermijden, want nadat een donororgaan is verwijderd moet het binnen een paar uur zijn overgebracht naar een ontvanger. Anders kan het in de prullenbak.

Dindoe slashte 'm open van z'n hals tot halverwege z'n buik. Daarna was het Dokter Bibber. Ik gaf hem een zaag, hij sneed het borstbeen door en sperde toen met een tang de borst open. Telkens als we een bovenlijf openen krijg ik zin om de patiënt uit te baggeren. Al dat vet. Ze eten te veel. Kost tijd, al die rotzooi weghalen. Anyway... we sloten hem aan op de hart-longmachine. Kankergeniaal. Die dag dacht ik bij mezelf: het is God zelfs gelukt om ons een machine uit te laten vinden die het hart vervangt. Dat ding vangt aan het begin van de hartspier het bloed op en pompt het er aan het einde weer vol zuurstof in. Het werk van de longen en het hart zeg maar. Niet te geloven: het leven van die Arabier hing af van een machine, een soort benzinepomp. Die zorgt dat een soort dj de zuurstoftoevoer regelt en alles, zodat de patiënt blijft leven. We bereidden die kerel voor, lieten hem zo liggen, met open borstkas waar z'n oude hart in lag te kloppen tot het nieuwe kwam en gingen naar de koffiekamer. Dindoe vertelde me ziekenhuisverhalen. Ziek geroddel, ik zweer je. Terwijl hij afdelingspraat lulde, dacht ik aan die patiënt, in z'n eentje op de ok. En aan z'n familie die ongerust op de gang zat te wachten. Eén lullig foutje en die knakker was er geweest. En wij dronken daar rustig onze koffie alsof er niks aan de hand was. Bizar.

Zoals altijd zeurde Naeem aan mijn hoofd dat ik geneeskunde moest gaan studeren. Ik antwoordde dat ik er niks aan kon doen, maar dat waar ik vandaan kwam een baan als verpleger al de hemel was. Hij

moest lachen en zei dat-ie er genoeg van had om al mijn vragen te beantwoorden en dat ik het zeker in mijn mars had om een goeie arts te worden. Dat ik er de juiste mentaliteit voor had, de juiste vragen stelde en dat ik nog ver zou komen. Ik wist toen nog niet dat ver komen betekende: in dit gebied belanden. Met mijn verplegersdiploma kon ik in het tweede jaar geneeskunde instromen, maar daarna zou het nog minstens vier of vijf jaar duren voordat ik mocht opereren en tien voordat ik chirurg was. En ik zag mezelf geen korte geneeskundestudie doen om als treurige huisarts te eindigen. No way: dan moest ik een praktijk in de wijk openen en zou ik dat tuig en die aso's uit onze buurt voor mijn neus krijgen. Bovendien was mijn probleem niet zozeer m'n niveau als wel m'n gebrek aan discipline en vooral dat ik niet uit het juiste nest kwam voor succes. De uni is mijn plek niet. Ga ik van flippen. Ik hoefde die coassistenten maar tegen me te horen praten en ik wist dat ik nooit vrienden zou maken daar, ze zouden me haten. Ik zag zo al dat ik sneller percuteerde dan jonge artsen van mijn leeftijd. En het maakte me link dat ik instructies kreeg van minder bijdehante gasten die toevallig een diploma hadden. In dit land zijn mensen zoals ik niet welkom in het hoger onderwijs. Ze moeten ons niet. Niemand zegt ons hoe we dat moeten aanpakken. Het ergste is dat we vies worden aangekeken als we praten, worden uitgelachen om ons kapsel, onze kleding, ons geloof, om wat we op tv kijken of om de muziek die we luisteren. Maar dat zei ik allemaal niet tegen Dindoe, dat zou hij niet hebben gevat, hij zou me een gefrustreerde loser hebben gevonden.

Ik had met hem te doen. Hij deed me aan papa denken. Hier gekomen op zijn vijfendertigste vanuit Indonesië en al vijfentwintig jaar werkte hij zich kapot in dat ziekenhuis. Hij had de meest complexe operaties uitgevoerd. De hotemetoten van het ziekenhuis lieten hem die operaties doen als onderaannemer, dus voor het loon van een taxi-chauffeur hanteerde-ie scalpels. Een soort Cyrano van het ziekenhuis. Het ergste van het hele verhaal is nog wel dat-ie niet lang geleden had aangegeven met pensioen te willen. Maar ze lieten hem weten dat dat vanwege een administratieprobleem niet mogelijk was. Schandalig. Nou zag hij er niet uit alsof hij honger leed, maar als ik eraan dacht hoe ze hem hadden uitgemolken wilde ik ze allemaal de kanker slaan. Van dit soort dingen krijg je zin om dat hele Franse systeem op te fokken.

Want je hele lagere- en middelbareschooltijd slaan ze je om de oren met recht en onrecht. Over rechtvaardigheid is iedereen het eens. Wie is daar níét voor, logisch toch? Met een béétje opvoeding kom je in opstand tegen alles wat onrechtvaardig is. Met je vuist in de lucht. Tot je er op een dag zelf mee te maken krijgt. En alles waarin je gelooft in elkaar dondert. Dan kan de hele wereld doodvallen. Vooral dat soort: fatsoenlijke weldenkers die de hele dag de moraalridder uithangen maar wel een arme Indonesische immigrant uitzuigen. Lui van wie je dacht dat ze opkwamen voor rechtvaardigheid.

Terwijl hij me vertelde over zijn pensioenprobleem hoorden we loeiende sirenes. Door het raam zagen we zwaailichten en een ambulance met motorpolitie-escorte. Alsof er een crimineel vervoerd werd. Maar het was het donororgaan dat arriveerde vanuit het Avicenne-ziekenhuis. Weer terug op de ok was Naeem gestrest. We haalden het zieke hart bijna volledig weg. In de schaal die als afvalbak dienstdeed lag die versleten spier erbij als een creperend baasje.

Dindoe liet het niet merken, maar hij nam het zichzelf kwalijk dat hij door de koffie een paar minuten had verspild. Naast hem, in een ijzeren kom, dreef het nieuwe hart in een koude vloeistof. Dat in de boezem van het oude transplanteren is stap één. Daarna worden de bloedvaten en aorta's weer op elkaar gehecht. Dat lijkt makkelijk, maar het is een hele klus, het is zenuwslopend, je moet je blijven concentreren. Aan Dindoes zijde volgde ik zijn handelingen op de voet, ik probeerde vooruit te denken, als hij iets nodig had reageerde ik onmiddellijk om geen seconde te verliezen. Maar zelfs als je alles perfect uitvoert, gaat er altijd wel wat mis en dan moet je knutselen, een beetje sjoemelen met een hechting bijvoorbeeld als de aorta van de donor en die van de ontvanger niet dezelfde doorsnede hebben. Want je werkt in een levend lichaam, in zachte materie, 't is geen harde wiskunde, 't blijft gefriemel, snap je. Langzaam en met rustige gebaren naaide hij de borst weer dicht.

Naeem en ik gingen eten naast het ziekenhuis om even bij te praten na de operatie van acht uur. Hij moest daarna weer terug om de patiënt te observeren. Het nieuwe hart moest op gang komen. Bij een transplantatie is afstoting best wel een risico, vooral de eerste dagen. Naeem was een soort held, mijn voorbeeld, de perfecte immigrant: netjes, ontwikkeld, in control en met een sterke wil. Maar in plaats van dat hij

op een voetstuk werd geplaatst, hadden ze hem gebruikt en uitgebuit. Ik zei tegen hem dat ik weg wilde uit Frankrijk. Dat had ik al een halfjaar in mijn kop. Vertrekken om mensen te gaan helpen die het écht nodig hadden. Broeders en zusters die niet net als ik de kans hadden gekregen om op te groeien in een vreedzaam land. Bovendien, alles is hier voorhanden en er is genoeg zorgend personeel. Verrotte ziektes waren niet mijn ding. Naeem keek me vol ernst aan. Zo'n trotse blik, broer. Bemoevend. Hij wilde me aan iemand voorstellen die me misschien kon helpen met mijn plan. Omdat die veel mensen in het humanitaire werk kende. Als hij sprak leek het of Gandhi zelf hem de woorden influisterde. Beheerst sprak hij ze een voor een uit. Zijn ogen glansden. Ik wou dat papa zo was. Een gids. Geen dictator. Naeem ging weer terug naar het ziekenhuis en ik ging met hem mee. Die bastaard leefde nog. Ja, bro, de waarheid is dat een gast bij wie je een hart transplanteert een door God geredde bastaard is. Het nieuwe hart klopte en die bastaard ademde. En de andere waarheid is dat Hij mama had gehaald omdat die ouwe zondig was. Niets dan vloeken deed-ie. En zelfs mama's dood had hem niet geleerd zijn smoel te houden. Die dag besloot ik dat het genoeg was geweest. Dat ik wilde doen wat Dindoe deed. Opereren, concreet bezig zijn, meer dan instrumenten en gaas aangeven. Mijn idee moest uitgroeien tot een plan, en dat plan moest realiteit worden. Zoals vriend pastoor van onze andere oma, de Bretonse, de moeder van mama altijd tegen ons zei: 'Help jezelf en de hemel zal je helpen.'

Op de terugweg in de metro zag iedereen er net zo verlept uit als anders, maar de goddelijke spirit die om me heen zweefde maakte ze allemaal prachtig. We hadden een kerel gered, motherfucker! We hadden hem het leven teruggegeven, de drang om het nog even te rekken voordat het tijd is voor God of de hel. Het voelde raar. Een anoniem hart in een kerel planten, dat verandert alles. Voorgoed. We konden een lichaam repareren. God had ons zelfs geholpen bij het vinden van het paradijs op aarde, het eeuwige leven! Na je eerste transplantatie, geloof me: je twijfelt niet meer, je kiest resoluut voor God. Het leven zit te knap in elkaar om zichzelf geschapen te hebben. Je kan niet weten wat erachter zit. Ik heb er de hele nacht niet van geslapen. Ik lag maar te woelen tussen de lakens, keek om de haverklap op mijn telefoon, de minuten kropen voorbij en de slaap kwam niet. Die kerel van dat hart spookte

weer door mijn hoofd. Zijn verdere leven. Een tweede kans, daar ga je zin van krijgen om alles anders te doen, om alleen nog maar te chillen. Het leven is te kort om je op je vijftiengste te verbergen onder een chirurgenhemd in een ziekenhuis in Parijs. Ik wilde avontuur, écht avontuur. God stak me een hand toe, aan mij om die vast te grijpen.

De volgende ochtend, nog voor het begin van de werkdag, zei ik tegen Dindoe dat ik er goed over had nagedacht en dat ik echt wilde gaan. In de lunchpauze had hij een afspraak voor me geregeld met een gast van Artsen zonder Grenzen. Een vriend van hem. Die zaten over de hele wereld. Respect.

Drie dagen later zat ik op hun kantoor in de buurt van de Place de la Bastille. Een verpleger en een arts lieten me binnen in een donkere kamer met uitzicht op een binnenplaats. Ik stelde me kort voor, zei wat me dreef, wie ik was. De arts vroeg naar mijn afkomst en of ik Arabisch sprak. Toen ik 'Syrië' en 'ja' antwoordde glimlachte hij. Hij zei dat hij mijn sollicitatie in overweging ging nemen en dat ik snel van hem zou horen. Kwestie van afwachten. Ik had er vertrouwen in, ik keek naar boven, mijn handpalmen naar de hemel gericht, en bad fluisterend voor een nieuwe zon aan mijn horizon.

3

Broer

Een schorre stem die uit het binnenste van de aarde lijkt te komen. De lucht ontsnapt aan zijn longen, laat zijn dikke, door nicotine verroeste stembanden trillen en rukt geluid los dat opstijgt naar zijn keel. Het baant zich een weg tussen de fijngekauwde etensresten, schiet weg onder zijn snor en vliegt de kamer in om mijn trommelvliezen te slopen. Mijn oor ontvangt, mijn zenuw transporteert de informatie naar boven. Mijn hersenpan in. Tussen Mars en Saturnus. Niks mis met mijn bovenkamer, maar ik begrijp geen snars van zijn verhaal. Het lijkt wel een oude radio op AM-frequentie. Onmogelijk af te stellen. Je kan aan die knop draaien wat je wilt, het blijft knetteren. Je verstaat flarden, maar het helpt vooral je oren naar de klote. Zijn ellebogen op tafel, zijn snor in de thee gedoopt, zijn huid nat van het zweet – door de krachtsinspanning. Want dat is het om alles weg te werken wat hij eet. Het transpiratievocht loopt van zijn voorhoofd op zijn dikke wenkbrauwstreep en stroomt dan langs zijn gladgeschoren wangen. Zich scheren moet hij elke dag. Vaste prik, anders is-ie een en al stoppels. Indrukwekkend hoe behaard die man is. Hij heeft overal lichaamshaar en het groeit als een tierelier. Mijn vader is de meest behaarde man die ik ooit heb gezien. Godzijdank lijken we niet op hem. Van zijn kruin tot zijn voeten, er komt geen eind aan. Een onbegrensd bos, een soort acht.

Hij legt zijn mes neer. Nu is het bijna afgelopen. Mijn vader die eet, dat is steevast een soort marathon. Hij barst los en pauzeert niet meer, als een bezetene werkt hij hap na hap naar binnen. Dan legt hij zijn

mes neer, krijgt een zure oprisping, slikt de gal door en beseft dat-ie aan z'n taks zit, dat er niks meer bij kan. Zijn vork houdt hij nog in de aanslag, paraat om er opnieuw iets aan te prikken. Een laatste olijf? Een stuk kaas? Daarboven aarzelt het, maar de dok heeft gezegd: wailou, anders is het one-way ticket naar die vier planken, zes voet onder de grond. De vork belandt naast het bord. Dit was het dan. Nu begint voor mij het feest. Ik voel het. Hij zal over niks anders praten dan over de taxistaking van de afgelopen dagen.

'Jij nog steeds werken voor verraders, jij?'

Hij kan het niet verkroppen. Zijn kont op de zitting van zijn taxi gedrukt, z'n kop bij zijn vergunning van tweehonderdveertigduizend euro.

'Weet je wat jij moet doen: verkoop dat papier en ga van je pensioen genieten.'

Hij zegt een paar woorden in het Arabisch, ik versta niet alles, iets in de trant van 'je bent als een ezelsopgegroei in een land van leeuwen'.

'Jij bijna dertig jaar, toch? Jij stommeling. Jij domkop. Ik kan niet papier verkopen meteen. Pensioen is over twee jaar. Maar met jouw Uber gaan wij allemaal eraan. En twintig jaar werk ook. In mijn een-tje, ik gewerkt. Jij niet schamen, jij jouw vader verraden door te werken voor concurrent?'

Ik heb nooit gevat hoe een kerel die zo worstelt met het Frans een doctorstitel heeft kunnen bemachtigen. Liefdadigheid?

Als hij het over mijn werk heeft worden zijn ogen groter en schieten ze vol kleine rode adertjes. Hij raakt in een soort trance, nog erger dan wanneer hij de naam Bashar al-Assad hoort.

'Dom. Dom. Dom! Stomkop! Komt van jij rondhangen met Arabische vrienden van jou, boeven.'

'Ben je zelf niet Arabisch, dan?'

'Wesh, ik mens. Zoals jij zegt, wesh voor alles, maar nog steeds dom! Mens, dat is belangrijkste. Zelfs God zegt niet: Arabisch of niet Arabisch. Hij zegt belangrijk bidden vijf keer per dag. Maar dat is voor sukkels die geloven in de God, alsof de God jouw karretje in supermarkt vult.'

'Astagfirullah. Kom nou, papa, ben je Syriër of niet?'

'Astagfirullah! Astagfirullah! Wat is dat nou weer? Wat weet jij van